

UCHWAŁA PAŃSTWOWEJ KOMISJI WYBORCZEJ

z dnia 22 września 1998 r.

ustalająca wytyczne w sprawie zadań i trybu pracy obwodowych komisji wyborczych, dotyczące przygotowania, przeprowadzenia i ustalenia wyników głosowania oraz przekazania protokołów i dokumentów z głosowania w wyborach do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw oraz Rady miasta stołecznego Warszawy, zarządzonych na dzień 11 października 1998 r.

Na podstawie art. 11 ust. 2, art. 56 ust. 2 i art. 57 ustawy z dnia 16 lipca 1998 r. — Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz. U. Nr 95, poz. 602) Państwowa Komisja Wyborcza uchwala, co następuje:

§ 1. Ustala się wytyczne w sprawie zadań i trybu pracy obwodowych komisji wyborczych, dotyczące przygotowania, przeprowadzenia i ustalenia wyników głosowania oraz przekazania protokołów i dokumen-

tów z głosowania w wyborach do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw oraz Rady miasta stołecznego Warszawy, zarządzonych na dzień 11 października 1998 r., stanowiące załącznik do uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu.

Przewodniczący Państwowej Komisji Wyborczej:

F. Rymarz

Załącznik do uchwały Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 22 września 1998 r. (poz. 480)

WYTYCZNE

w sprawie zadań i trybu pracy obwodowych komisji wyborczych, dotyczące przygotowania, przeprowadzenia i ustalenia wyników głosowania oraz przekazania protokołów i dokumentów z głosowania w wyborach do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw oraz Rady miasta stołecznego Warszawy, zarządzonych na dzień 11 października 1998 r.

Ilekcioć w treści „Wytycznych” powołuje się przepisy Ordynacji z 1998 r., oznacza to ustawę z dnia 16 lipca 1998 r. — Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz. U. Nr 95,

poz. 602); powołanie przepisów ustawy warszawskiej oznacza ustawę z dnia 25 marca 1994 r. o ustroju miasta stołecznego Warszawy (Dz. U. Nr 48, poz. 195, Nr 86, poz. 396 oraz z 1995 r. Nr 124, poz. 601).

1. Pierwsze posiedzenia obwodowych komisji wyborczych

Obwodowe komisje wyborcze powołane do przeprowadzenia wyborów do rad gmin na podstawie art. 18 ust. 1 Ordynacji z 1998 r. przeprowadzają głosowanie i ustalają wyniki głosowania w obwodzie także w wyborach do rad powiatów i sejmików województw oraz w wyborach do Rady m.st. Warszawy i rad dzielnic w gminie Warszawa-Centrum (art. 131 ust. 1 i art. 159 ust. 1 pkt 1 i ust. 4 Ordynacji z 1998 r. oraz art. 33 ust. 2 ustawy warszawskiej).

Pierwsze posiedzenia obwodowych komisji wyborczych organizuje wójt (burmistrz, prezydent miasta). Komisje na pierwszym posiedzeniu zbierają się nie później niż w 5 dniu od powołania i wybierają ze swego składu przewodniczącego i zastępcę przewodniczącego komisji. Osoby wchodzące w skład obwodowych komisji, będące pracownikami samorządowymi gminy, są z urzędu członkami tych komisji i nie mogą pełnić w komisji funkcji przewodniczącego i zastępcy przewodniczącego komisji (art. 18 ust. 2—4 Ordynacji z 1998 r.).

Zasady organizacji pracy obwodowych komisji wyborczych, w tym sposób wyboru przewodniczącego i zastępcy przewodniczącego komisji, określa regulamin obwodowych komisji wyborczych, ustalony uchwałą Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 12 sierpnia 1998 r. (Monitor Polski Nr 27, poz. 389).

Wójt (burmistrz, prezydent miasta) podaje do publicznej wiadomości, w sposób zwyczajowo przyjęty, niezwłocznie po ukonstytuowaniu się komisji informację o jej składzie, z uwzględnieniem pełnionych funkcji. Informację o składzie komisji wywiesza się także w lokalu wyborczym (art. 18 ust. 5 Ordynacji z 1998 r.).

Obstugę i techniczno-materialne warunki pracy obwodowej komisji zapewnia wójt (burmistrz, prezydent miasta) — art. 23 ust. 3 Ordynacji z 1998 r. W szczególności organizuje on pierwsze posiedzenie komisji, wydaje członkom komisji zaświadczenia o członkostwie i pełnionej w komisji funkcji, wypłaca świadczenia przysługujące członkom komisji, zaopatruje komisję w materiały biurowe, przygotowuje lokal do głosowania, zapewnia sporządzenie i przekazanie spisu wyborców, udziela pomocy przy przekazaniu i zabezpieczeniu kart do głosowania i pieczęci komisji, zapewnia także komisji środki transportu, łączności itp.

2. Zadania obwodowej komisji wyborczej do dnia wyborów

Członkowie komisji są obowiązani czynnie uczestniczyć we wszystkich pracach komisji oraz w szkoleniach. Udział wszystkich członków komisji w szkoleniach jest obowiązkowy, a nieobecność może być usprawiedliwiona jedynie ważnymi względami.

Zorganizowanie szkoleń członków obwodowych komisji jest zadaniem wojewódzkiego komisarza wyborczego i jego zastępców na obszarze ich właściwości terytorialnej, we współdziałaniu z terytorialnymi komi-

sjami wyborczymi oraz wójtami (burmistrzami, prezydentami miast). Tematyka szkoleń powinna obejmować:

- organizację przygotowań do dnia wyborów,
- sposób przeprowadzenia głosowania w obwodzie,
- sposób ustalenia wyników głosowania w obwodzie i prawidłowe sporządzenie protokołu głosowania,
- tryb przekazywania protokołów głosowania w obwodzie oraz zasady usuwania w protokołach nieprawidłowości stwierdzonych przez komisje terytorialne,
- postępowanie z dokumentami z wyborów.

W czasie szkoleń członkowie komisji zapoznają się z przepisami prawa wyborczego, w tym z wytycznymi i wyjaśnieniami Państwowej Komisji Wyborczej w zakresie ich zadań i obowiązków. Członkowie komisji powinni zapoznać się z formularzami i drukami, które będą stosować w dniu głosowania, tj. z formularzem spisu wyborców, wzorami kart do głosowania i protokołami. Należy zasygnalizować, że w niektórych obwodach głosowanie będzie przeprowadzane dla więcej niż jednego okręgu w wyborach do rad gmin oraz że w miastach na prawach powiatu nie przeprowadza się wyborów do rad powiatów. Powinni oni także zostać zapoznani z treścią oraz sposobem wypełniania protokołów głosowania w obwodzie w wyborach do poszczególnych rad, tj. do rady gminy, rady powiatu i sejmiku województwa (a na obszarze m.st. Warszawy także w wyborach do Rady m. st. Warszawy, a w gminie Warszawa-Centrum do rad dzielnic). Do celów szkoleniowych należy wykorzystać kserokopie formularzy protokołów oznaczone wyraźnym napisem „Egzemplarz szkoleniowy”.

Najpóźniej na 4 dni przed dniem wyborów obwodowa komisja kontroluje stan przygotowania lokalu, w którym odbędzie się głosowanie. Dokonując kontroli należy mieć na uwadze, że lokal wyborczy powinien być łatwo dostępny dla głosujących, w tym dla wyborców niepełnosprawnych, że w lokalu muszą znajdować się: godło państwowe, urna takich wymiarów, aby pomieściła wszystkie oddane karty do głosowania, miejsca za osłonami (kabiny i podobne urządzenia) zapewniające tajność głosowania, przygotowane w takiej liczbie, aby zapewniały sprawny jego przebieg. Miejsca zapewniające tajność głosowania powinny być wyposażone w przybory do pisania.

W lokalu wyborczym wywiesza się na widocznym miejscu wyłącznie urzędowe obwieszczenia:

- o numerze i granicach okręgów wyborczych w wyborach do rady gminy, rady powiatu i sejmiku województwa (na obszarze Warszawy także w wyborach do Rady m.st. Warszawy i rad dzielnic w gminie Warszawa-Centrum) oraz o liczbie radnych wybieranych w tych okręgach,
- o numerach i granicach obwodów głosowania oraz siedzibach obwodowych komisji wyborczych,

- o zarejestrowanych listach kandydatów na radnych, numerach i nazwach tych list, wraz z danymi o kandydatach do poszczególnych rad,
- o skreśleniu z listy kandydatów nazwiska kandydata, które pozostało na karcie do głosowania, wraz z informacjami o warunkach ważności głosu na takiej karcie (art. 113 ust. 2 Ordynacji z 1998 r.),
- o unieważnieniu rejestracji listy kandydatów, która pozostała na karcie do głosowania, wraz z informacjami o warunkach ważności głosu na takiej karcie (art. 113 ust. 3 Ordynacji z 1998 r.),
- plakat informacyjny o sposobie głosowania i warunkach ważności głosu, według wzoru ustalonego przez Państwową Komisję Wyborczą (art. 48 ust. 3 Ordynacji z 1998 r.).

W lokalu oraz na terenie budynku, w którym będzie przeprowadzone głosowanie, nie mogą być umieszczone plakaty i napisy o charakterze agitacyjnym (art. 48 ust. 1 Ordynacji z 1998 r.). Kontroli przestrzegania tego zakazu dokonują członkowie komisji bezpośrednio przed dniem głosowania oraz ponownie przed rozpoczęciem głosowania. W razie umieszczenia takich plakatów, o fakcie tym powiadamia się — w celu ich usunięcia — wójt (burmistrza, prezydenta miasta).

Komisja w swojej siedzibie powinna mieć zapewniony dostęp do telefonu oraz znać numery telefonów, pod którymi pełnione będą dyżury członków terytorialnych komisji wyborczych, wojewódzkiego komisarza wyborczego lub jego zastępców oraz w urzędzie gminy.

Stwierdzone braki w przygotowaniu lokalu wyborczego komisja sygnalizuje wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta), a następnie sprawdza, czy zostały one usunięte.

W terminie do 8 października 1998 r. przewodniczący zwołuje posiedzenie obwodowej komisji poświęcone organizacji pracy komisji w przeddzień i w dniu wyborów, w tym odbiorowi kart do głosowania, formularzy protokołów głosowania, pieczęci, spisu wyborców. Do wykonania tego zadania komisja wyznacza co najmniej dwie osoby ze swego składu, przy czym jedną z nich powinien być przewodniczący komisji lub jego zastępca. Komisja ustala także miejsce i sposób przechowywania odebranych materiałów do dnia wyborów.

Większość obwodowych komisji wyborczych otrzymuje 3 rodzaje kart do głosowania:

- 1) w wyborach do rady gminy,
- 2) w wyborach do rady powiatu,
- 3) w wyborach do sejmiku województwa.

W miastach na prawach powiatu, w których rada miejska będzie pełnić funkcje rady powiatu, komisje obwodowe otrzymują tylko 2 rodzaje kart do głosowania:

- 1) w wyborach do rady miasta na prawach powiatu,
- 2) w wyborach do sejmiku województwa.

Na obszarze m.st. Warszawy wszystkie komisje obwodowe otrzymują 4 rodzaje kart do głosowania, tj.:

- 1) w wyborach do Sejmiku Województwa Mazowieckiego,
- 2) w wyborach do Rady Powiatu Warszawskiego,
- 3) w wyborach do Rady m.st. Warszawy,
- 4) w wyborach do rad poszczególnych gmin warszawskich,

a komisje obwodowe w gminie Warszawa-Centrum dodatkowo także karty do głosowania w wyborach do właściwej rady dzielnicy w tej gminie (5. rodzaj karty).

Obwodowe komisje wyborcze przeprowadzające głosowanie w obwodach utworzonych w zakładach opieki zdrowotnej, zakładach pomocy społecznej, zakładach karnych i innych zakładach tego rodzaju otrzymują karty do głosowania w wyborach do sejmiku województwa, rady powiatu i rady gminy właściwe dla tego okręgu wyborczego, na którego obszarze dany zakład ma siedzibę.

Odbierając materiały upoważnieni członkowie komisji sprawdzają, czy:

- karty do głosowania w wyborach do poszczególnych rad zostały dostarczone w odpowiedniej liczbie oraz czy dotyczą one właściwego okręgu. Jeżeli w wyborach do rady gminy jeden obwód obejmuje kilka okręgów wyborczych, komisja jest obowiązana sprawdzić, czy dostarczono jej karty do wszystkich okręgów wchodzących w skład takiego obwodu,
- karty do głosowania są prawidłowo wydrukowane, np. czy nie mają błędów i usterek drukarskich itp.,
- przekazano właściwą liczbę formularzy każdego z protokołów głosowania, tj. protokołu głosowania na listy kandydatów na radnych wraz z wkładkami umożliwiającymi ujęcie w protokole wszystkich zarejestrowanych list w danym okręgu w wyborach do rady gminy, rady powiatu i sejmiku województwa (na obszarze Warszawy także w wyborach do Rady m. st. Warszawy i rady dzielnicy),
- przekazano właściwy spis wyborców. Jeżeli obwody głosowania będą obejmować kilka okręgów wyborczych w wyborach do rady gminy, to komisja sprawdza, czy spis wyborców w obwodzie został sporządzony w częściach dotyczących tych okręgów wyborczych; natomiast w obwodach na terenie szpitali, zakładów karnych i innych zakładów tego rodzaju spis obejmuje tylko wyborców objętych rejestrem wyborców w gminie, w której znajduje się dany zakład,
- wykonana została odpowiednia pieczęć komisji (powinna zawierać nazwę komisji, siedzibę i numer obwodu),

- przygotowane zostały dla komisji potrzebne materiały biurowe (poduszka do stempli, arkusze pomocnicze, przybory do pisania, papier, sznurek itd.).

Odbiór dokumentów wyborczych, po ich przeliczeniu, potwierdza się na piśmie wymieniając rodzaj i ilość otrzymanych materiałów, w szczególności kart do głosowania do każdej z rad. Protokół odbioru otrzymuje organ dokonujący przekazania, kopię zaś protokołu włącza się do dokumentacji komisji.

Spis wyborców przekazuje się przewodniczącemu obwodowej komisji wyborczej w przeddzień głosowania (art. 38 Ordynacji z 1998 r.). Gdyby zatem przekazanie wymienionych wyżej materiałów wyborczych nastąpiło przed przekazaniem spisu — jego przekazanie należy potwierdzić odrębnie.

3. Dzień głosowania

W dniu głosowania w lokalu wyborczym przy wszystkich czynnościach obwodowej komisji mogą być obecni mężowie zaufania, którzy przedstawią komisji zaświadczenie wydane przez pełnomocnika komitetu wyborczego lub upoważnioną przez niego osobę, o której mowa w art. 101 ust. 2 Ordynacji z 1998 r., sporządzone według wzoru ustalonego przez Państwową Komisję Wyborczą uchwałą z dnia 24 sierpnia 1998 r. (Monitor Polski Nr 29, poz. 411). Zaświadczenia wydane poszczególnym mężom zaufania przez pełnomocników komitetów wyborczych muszą zawierać wszystkie elementy ustalone w uchwale Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 24 sierpnia 1998 r., co nie wyklucza możliwości ich zróżnicowanego wyglądu i układu graficznego.

Mężowie zaufania zgłaszają się do obwodowej komisji w dniu głosowania. Komisja sprawdza zgodność treści przedłożonego zaświadczenia z ustalonym wzorem oraz tożsamość osoby okazującej zaświadczenie, mając także na uwadze, że funkcji męża zaufania w danym obwodzie głosowania nie może pełnić osoba kandydująca na radnego w okręgu wyborczym właściwym dla tego obwodu.

Pełnomocnik komitetu wyborczego może wyznaczyć po jednym mężu zaufania do każdej obwodowej komisji wyborczej na obszarze okręgu wyborczego, w którym zgłoszona przez niego lista została zarejestrowana (art. 111 ust. 2 Ordynacji z 1998 r.). Mąż zaufania jest przedstawicielem listy kandydatów na radnych, reprezentującym ich interesy w czasie głosowania i ustalania wyników głosowania w obwodzie (art. 111 ust. 1 Ordynacji z 1998 r.). W sytuacji gdy listy tego samego komitetu wyborczego w wyborach do poszczególnych rad zgłosili różni pełnomocnicy, jest możliwe, że każdy z nich wyznaczy męża zaufania i wówczas w komisji obwodowej będzie np. 3 mężów zaufania tego samego komitetu, a każdy z nich będzie reprezentował interesy kandydatów z innej listy tego komitetu, tj. zarejestrowanej np. w wyborach do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw. Sytuacja taka jest dopuszczalna.

Mężowie zaufania mogą nosić identyfikatory wyłącznie z imieniem, nazwiskiem i funkcją oraz nazwą li-

sty, którą reprezentują, np. Jan Zaworski — mąż zaufania — lista Nr 11 komitetu A — w wyborach do rady powiatu. Wielkość identyfikatorów, a także ich układ graficzny nie mogą być zróżnicowane w takim stopniu, aby wyborcy mogli je uznać za element agitacji wyborczej. Komisja, w miarę możliwości, powinna odpowiednio wcześniej zaopatrzyć się w jednakowe identyfikatory, które po wypełnieniu otrzymają mężowie zaufania.

Przewodniczący komisji bądź jego zastępca informuje męża zaufania o przysługujących mu prawach, tj. obserwacji wszystkich czynności wykonywanych przez komisję w dniu głosowania (art. 43 ust. 2 Ordynacji z 1998 r.). Powinien także wskazać mężom zaufania miejsce w lokalu wyborczym, które umożliwi im obserwację przebiegu głosowania. Niedopuszczalne jest wykonywanie przez mężów zaufania jakichkolwiek czynności wyborczych w zastępstwie członków komisji. Nie mogą oni także udzielać pomocy wyborcom w czasie głosowania (art. 46 Ordynacji z 1998 r.) ani udzielać informacji o sposobie głosowania, nawet wówczas, gdy wyborca zwróci się w tej sprawie do męża zaufania. Przewodniczący komisji bądź jego zastępca mogą wydawać polecenia o charakterze porządkowym, jeżeli uznają, że działania mężów zaufania wykraczają poza ich uprawnienia. Fakt ten należy odnotować we wszystkich protokołach głosowania.

W dniu głosowania komisja zbiera się w lokalu wyborczym w możliwie pełnym składzie na tyle wcześnie, aby wykonać wszystkie czynności związane z przygotowaniem głosowania, lecz nie później niż o godz. 5⁰⁰. Informację o godzinie rozpoczęcia pracy podaje się do publicznej wiadomości, w szczególności przez jej wywieszenie w lokalu wyborczym i w urzędzie gminy. Komisja powinna w tym zakresie współdziałać z wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta). Informacja ta jest niezbędną, aby mężowie zaufania mogli być obecni przy wszystkich czynnościach obwodowej komisji.

Przed rozpoczęciem głosowania obwodowa komisja wyborcza:

- 1) przyjmuje dostarczone jej dokumenty,
- 2) dokonuje przeliczenia kart do głosowania — odrębnie w wyborach do poszczególnych rad,
- 3) ostemplowuje swoją pieczęcią, kolorowym tuszem, karty do głosowania; karty stempluje się w oznaczonym miejscu. Zaleca się ostemplowanie wszystkich kart do głosowania przed otwarciem lokalu wyborczego, tj. przed godziną 6⁰⁰. W razie niemożności wykonania tej czynności przed rozpoczęciem głosowania, należy ostemplować karty bezpośrednio po godzinie 6⁰⁰; czynność tę wykonuje się w lokalu wyborczym; niedopuszczalne jest wynoszenie kart do innego pomieszczenia. Po ostemplowaniu wszystkich kart pieczęcią komisji należy je wraz z pieczęcią komisji odpowiednio zabezpieczyć. Potrzebę ostemplowania kart przed rozpoczęciem głosowania uzasadniają względy praktyczne, bowiem opatrywanie kart pieczęcią w czasie głosowania rodzi

niebezpieczeństwo pomyłek, dezorganizuje pracę komisji i opóźnia przebieg głosowania, a ponadto może prowadzić do zagubienia pieczęci,

- 4) rozkłada spis wyborców oraz karty do głosowania w sposób ułatwiający prowadzenie głosowania; w szczególności w obwodach obejmujących kilka okręgów w wyborach do rady gminy spis i właściwe karty do głosowania rozkłada się według tych okręgów,
- 5) sprawdza, czy urna jest pusta, a następnie zamyka ją i opieczętuje; urna powinna być ustawiona w takim miejscu, aby była przez cały czas głosowania widoczna dla członków komisji; możliwe jest także wyznaczenie jednego członka komisji, którego zadaniem będzie czuwanie przy urnie,
- 6) sprawdza, czy w lokalu wyborczym znajdują się urzędowe obwieszczenia; w razie stwierdzenia braków w tym zakresie, komisja podejmuje działania dla ich usunięcia,
- 7) sprawdza, czy w lokalu wyborczym, a także wewnątrz i na zewnątrz budynku, w którym znajduje się lokal, nie ma materiałów agitacyjnych, a w razie ich stwierdzenia, zapewnia ich usunięcie. Kontrolę taką należy przeprowadzać również w toku głosowania.

O godzinie 6⁰⁰ komisja otwiera lokal wyborczy. Od chwili rozpoczęcia głosowania do czasu jego zakończenia komisja wykonuje swoje zadania w składzie co najmniej 3-osobowym, w tym zawsze z udziałem przewodniczącego komisji bądź jego zastępcy.

Członkowie komisji są obowiązani nosić identyfikatory z imieniem i nazwiskiem oraz funkcją pełnioną w komisji.

Lokale wyborcze w obwodach utworzonych w zakładach opieki zdrowotnej, pomocy społecznej, zakładach karnych bądź innych zakładach tego rodzaju mogą być otwarte w innych godzinach niż przewidziane w ustawie. Ustaleń o czasie głosowania w takich obwodach dokonuje obwodowa komisja wyborcza w uzgodnieniu z właściwą terytorialną komisją wyborczą. O ustaleniach tych powiadamia się wcześniej wyborców przez wywieszenie informacji bądź w inny sposób zwyczajowo przyjęty i informuje wójta (burmistrza, prezydenta miasta) oraz wojewódzkiego komisarza wyborczego bądź jego zastępcę (art. 40 ust. 2 Ordynacji z 1998 r.).

Przed wydaniem wyborcy kart do głosowania komisja:

- 1) sprawdza tożsamość wyborcy na podstawie dowodu osobistego lub innego dokumentu umożliwiającego stwierdzenie tożsamości (art. 44 ust. 1 Ordynacji z 1998 r.); stosuje się zasadę, że dla stwierdzenia tożsamości jest wymagane okazanie dokumentu ze zdjęciem,
- 2) ustala, czy wyborca jest uprawniony do głosowania w tym obwodzie, sprawdzając, czy jego nazwisko jest ujęte w spisie wyborców; jeżeli nazwisko

wyborcy jest ujęte w spisie, komisja wydaje mu karty do głosowania,

- 3) dopisuje do spisu i dopuszcza do głosowania wyborcę, którego nazwiska nie ma w spisie:

- jeżeli udokumentuje on, że stale zamieszkuje na terenie danego obwodu głosowania (może to uczynić, np. okazując dowód osobisty z wpisem o zameldowaniu na pobyt stały na obszarze obwodu albo decyzję wójta o wpisaniu do rejestru wyborców na wniosek zainteresowanego), a
- organ ewidencji w urzędzie gminy potwierdzi, że osoba ta jest wpisana do rejestru wyborców w gminie; potwierdzenia tego dokonuje członek komisji faksem, telefonicznie bądź w inny sposób, sporządzając odpowiednią notatkę; potwierdzenia te dołącza się do spisu (art. 44 ust. 2 Ordynacji z 1998 r.).

Komisja nie jest uprawniona do dopisywania nazwisk innych wyborców do spisu ani do dokonywania żadnych zmian, poprawek lub wykreśleń w spisie.

W razie stwierdzenia rozbieżności pomiędzy danymi personalnymi wyborcy ujętymi w spisie a danymi w dokumencie przedstawionym przez wyborcę, komisja powinna wyjaśnić sprawę w urzędzie gminy i w zależności od dokonanych ustaleń rozstrzygnąć o dopuszczeniu do głosowania.

Przy wydawaniu kart do głosowania komisja baczy, aby fakt otrzymania kart wyborca potwierdził własnoręcznym podpisem w przeznaczonych na to rubryce spisu oraz aby podpisy składane były w miejscach (w linii) odpowiadających nazwiskom; możliwe jest składanie podpisu bez odwracania spisu. W razie odmowy złożenia podpisu, członek komisji w rubryce spisu „Uwagi” czyni adnotację — odmowa podpisu — i opatruje ją swoim podpisem. Podobnie należy postąpić w wypadku, gdy wyborca odmówił przyjęcia jednej z przysługujących mu kart do głosowania. Adnotacja w rubryce „Uwagi” powinna wówczas brzmieć w skrócie — np. „bez gminy” lub „bez powiatu” itd., powinna być także podpisana przez członka komisji wydającego kartę.

Na wniosek wyborcy komisja wyjaśnia mu zasady głosowania w wyborach do poszczególnych rad oraz warunki ważności głosu, zgodnie z informacjami umieszczonymi na kartach do głosowania.

Wyborcy wydaje się po jednej karcie do głosowania w wyborach do każdej wybieranej rady. Komisja odmawia powtórnego wydania karty do głosowania niezależnie od umotywowania prośby wyborcy o jej ponowne wydanie (np. z powodu pomyłkowego wypełnienia karty przez wyborcę, zniszczenia jej).

Wyborcy głosują osobiście; niedopuszczalne jest głosowanie za członków rodzin lub za inne osoby (art. 45 ust. 4 i 5 Ordynacji z 1998 r.).

Osobie niepełnosprawnej, na jej prośbę, może udzielić niezbędnej pomocy w głosowaniu jedynie in-

ny wyborca; nie może to być ani mąż zaufania, ani członek komisji (art. 46 Ordynacji z 1998 r.). Komisja czuwa nad tym, aby pomoc ta miała tylko charakter techniczny; nie może ona polegać na sugerowaniu wyborcy sposobu głosowania lub na głosowaniu w zastępstwie tego wyborcy.

Przewodniczący komisji odpowiada za utrzymanie porządku i spokoju, czuwa nad przestrzeganiem tajności głosowania, zakazem prowadzenia agitacji i właściwym tokiem czynności podczas głosowania. Ma on prawo żądać opuszczenia lokalu wyborczego przez osoby naruszające porządek i spokój, a w razie potrzeby zwraca się do właściwej jednostki Policji o zapewnienie koniecznej pomocy (art. 50 ust. 1 i 2 Ordynacji z 1998 r.). Przypadki zakłócenia głosowania odnotowuje się w protokołach głosowania.

W czasie głosowania, tj. od godz. 6⁰⁰ do 20⁰⁰ w lokalu wyborczym mogą być obecni dziennikarze legitymujący się wydanymi kartami prasowymi. Dziennikarze przebywający w lokalu nie mogą na jego terenie przeprowadzać wywiadów ani z członkami komisji, ani z wyborcami.

Głosowania nie można przerywać, chyba że w wyniku nadzwyczajnych wydarzeń zostanie ono przejściowo lub trwale uniemożliwione. W sprawie przerwy w głosowaniu, jego przedłużenia lub odroczenia do dnia następnego komisja podejmuje uchwałę i podaje ją do publicznej wiadomości oraz przesyła terytorialnej komisji wyborczej, wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta) i wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu bądź jego zastępcy (art. 47 ust. 1 Ordynacji z 1998 r.).

W razie przerwania lub odroczenia głosowania, komisja zabezpiecza wlot urny wyborczej, a także — w odrębnych pakietach — spis wyborców i nie wykorzystane karty do głosowania, które należy policzyć, chyba że okoliczności czynią to niemożliwym. Przewodniczący komisji przyjmuje na przechowanie urnę i wymienione pakiety. Pieczęć komisji przekazuje się na przechowanie zastępcy przewodniczącego komisji lub innemu członkowi komisji (art. 47 ust. 2 Ordynacji z 1998 r.). Z przepisu tego wynika zasada, że pakietów z dokumentami i urny nie może przechowywać osoba przechowująca pieczęć komisji. Z czynności tych należy sporządzić protokół.

Przed wznowieniem głosowania komisja stwierdza protokolarnie, czy pieczęcie na urnie i pakiecie z kartami nie zostały naruszone (art. 47 ust. 2 Ordynacji z 1998 r.). Przerwanie lub odroczenie głosowania komisja odnotowuje we wszystkich protokołach głosowania.

4. Czynności wstępne dotyczące ustalania wyników głosowania w obwodzie

Punktualnie o godz. 20⁰⁰ obwodowa komisja wyborcza zamyka lokal wyborczy; osobom przybyłym do lokalu przed tą godziną należy umożliwić oddanie głosu.

Po zamknięciu lokalu wyborczego i po zakończeniu głosowania komisja przystępuje, w możliwie pełnym składzie, do wykonania kolejnych czynności wyborczych. W lokalu wyborczym poza członkami komisji mogą przebywać wyłącznie mężowie zaufania; nie mogą oni jednak uczestniczyć w liczeniu głosów oraz ustaleniu wyników głosowania. Ich rola ogranicza się do obserwacji czynności wykonywanych przez komisję. Mężowie zaufania nie są uprawnieni do współdecydowania z członkami komisji o ważności głosów oddanych na poszczególnych kartach, ważności kart itp. Przy sporządzaniu protokołu głosowania mogą oni wносить w tych sprawach do protokołu uwagi z wymienieniem konkretnych zarzutów. Członkowie komisji reprezentujący ten sam komitet wyborczy co określony mąż zaufania nie mogą czynić z nimi wspólnych ustaleń lub odbywać konsultacji dotyczących wykonania czynności wyborczych.

Pierwszą czynnością komisji jest zaklejenie i opieczętowanie wlotu urny. Komisja przelicza następnie nie wykorzystane karty do głosowania odrębnie do każdej z rad. Karty po przeliczeniu należy zapakować w odrębne pakiety, właściwie je oznaczyć i opieczętować. Liczbę nie wykorzystanych kart do głosowania wpisuje się w pkt 5 na str. 1 właściwych protokołów głosowania w obwodzie.

Kolejno należy ustalić liczbę osób uprawnionych do głosowania. Jest nią liczba osób umieszczonych w spisie wyborców, łącznie z osobami dopisanymi przez komisję w trakcie głosowania. Tak ustalona liczba jest wpisywana w odpowiedniej rubryce protokołu (we wszystkich protokołach — w pkt 2 na str. 1).

Kolejną czynnością jest ustalenie liczby wyborców, którym wydano karty do głosowania; ustalenia tego dokonuje się na podstawie liczby podpisów wyborców potwierdzających otrzymanie kart do głosowania. Należy zwrócić szczególną uwagę na adnotacje umieszczone w rubryce „Uwagi” spisu odnoszące się do wypadków, w których wyborcy nie pobrali wszystkich kart do głosowania, np. pobrali tylko do gminy bądź tylko do powiatu i sejmiku województwa. Ustalone liczby (mogą one być różne z powodów wyżej przedstawionych) wpisuje się w pkt 4 na str. 1 wszystkich protokołów głosowania.

Komisja wpisuje następnie do protokołów ustalone w wyniku przeliczenia liczby otrzymanych kart do głosowania (w pkt 3 na str. 1). Na podstawie danych wpisanych już do protokołów (w pkt 3, 4 i 5) komisja sprawdza rozliczenie kart do głosowania, tzn. czy liczba kart wydanych wyborcom i liczba kart nie wykorzystanych stanowią w sumie liczbę kart otrzymanych przed rozpoczęciem głosowania. W razie stwierdzenia niezgodności, należy ponownie ustalić liczbę osób, którym wydano karty do głosowania, a jeżeli wynik rozliczenia kart do głosowania będzie ten sam — przypuszczalną przyczynę niezgodności należy podać w protokołach w pkt 10; w punkcie tym wpisuje się także przyczynę ewentualnych niezgodności między liczbą kart wydanych wyborcom a kartami wyjętymi z urny. Rozliczenia kart dokonuje się osobno w wybo-

rach do poszczególnych rad. W razie braku miejsca w protokole na opisanie przyczyn rozbieżności, należy dokonać tego na oddzielnej kartce stanowiącej załącznik do protokołu. W protokole należy zamieścić informację o sporządzeniu załącznika.

Po wykonaniu powyższych czynności komisja przystępuje do otwarcia urny; wcześniej sprawdza, czy pieczęcie na urnie oraz na wlocie do urny nie zostały naruszone. Zaleca się zachowanie staranności przy wyjmowaniu kart z urny, aby poszczególne karty nie uległy uszkodzeniu.

Po otwarciu urny komisja wydziela **karty całkowicie przedarte** na dwie lub więcej części, których nie bierze się pod uwagę przy obliczeniach (art. 52 ust. 4 Ordynacji z 1998 r.). Karty te należy zapakować w pakiet, opieczetować go, oznaczyć i odłożyć.

Komisja wydziela następnie **karty nieważne**, tj. karty inne niż urzędowo ustalone lub nie opatrzone pieczęcią obwodowej komisji wyborczej (art. 116 Ordynacji z 1998 r.). Karty te należy policzyć osobno do poszczególnych rad, a ich liczbę wpisać w pkt 6 lit. a) protokołów. Kart tych nie bierze się pod uwagę przy obliczeniach wyników głosowania.

Pozostałe karty są **kartami ważnymi**; na ich podstawie ustala się wyniki głosowania; należy je policzyć osobno do poszczególnych rad, a ich liczbę wpisać w pkt 6 lit. b) protokołów. Suma kart nieważnych i kart ważnych stanowi liczbę kart, którą wpisuje się w pkt 6 protokołów — oddano kart do głosowania.

Po dokonaniu tych czynności komisja pakuje karty nieważne osobno do poszczególnych rad, pakiety z kartami pieczętuje, opisuje i odkłada. **Na podstawie kart ważnych** komisja będzie ustalała wyniki głosowania w obwodzie. Do dalszych czynności należy pozostawić jeden rodzaj kart, np. w wyborach do rad gmin, a pozostałe karty odłożyć i zabezpieczyć.

5. Postępowanie w razie skreślenia kandydata z zarejestrowanej listy bądź unieważnienia rejestracji listy kandydatów

Przy ustalaniu wyników głosowania uwzględnia się możliwe przypadki pozostawienia na kartach do głosowania nazwisk skreślonych kandydatów oraz pozostawienia unieważnionych list.

Jeżeli terytorialna komisja wyborcza dokonała skreślenia kandydata z listy albo unieważniła rejestrację listy po wydrukowaniu kart do głosowania, to lista taka bądź taki kandydat będą znajdować się na kartach do głosowania. Mimo że informacja o tym wywieszona będzie w lokalu wyborczym, mogą wystąpić sytuacje, że wyborcy oddadzą głosy na takie listy bądź kandydatów. W takim przypadku komisja obwodowa postępuje następująco.

W wyborach do rad gmin w gminach liczących do 20 tys. mieszkańców za nieważny uznaje się głos, kiedy wyborca postawił znak „x” tylko przy nazwisku

skreślonego kandydata lub przy nazwisku kandydata z listy unieważnionej.

Jeżeli wyborca postawił znak „x” przy nazwisku kandydata skreślonego z listy oraz przy nazwisku innego kandydata z tej lub innej listy, to głos taki jest ważny i zaliczany kandydatowi, którego nazwisko nie zostało skreślone.

Jeżeli oddano głos na kandydata bądź kandydatów z listy unieważnionej i na innych kandydatów z innych list, to bierze się pod uwagę tylko głos oddany na kandydatów z list nie skreślonych. W tych przypadkach oddanie głosu na kandydata lub kandydatów z listy unieważnionej należy traktować jako dopisek w rozumieniu art. 119 Ordynacji z 1998 r.

W wyborach do rad gmin w gminach liczących powyżej 20 tys. mieszkańców, a także w wyborach do rad powiatów i sejmików województw za nieważny uznaje się głos oddany jedynie na kandydata z unieważnionej listy. Jeżeli wyborca odda głos na kandydata z unieważnionej listy i na kandydata z innej listy, to głos taki jest ważny.

Głosem nieważnym jest również postawienie znaku „x” przy nazwisku kandydata skreślonego z listy (której rejestracja nie została unieważniona) i przy nazwisku kandydata z innej listy. Ponieważ zgodnie z art. 118 ust. 3 Ordynacji z 1998 r. głos oddany na kandydata skreślonego z listy uznaje się za ważny i oddany na tę listę, a zatem w przedstawionej sytuacji przyjąć należy, że wyborca oddał dwa głosy.

6. Ustalenie wyników głosowania w obwodzie w wyborach do rad gmin

Spośród wszystkich **kart ważnych** wyodrębnia się karty z **głosami nieważnymi i ważnymi**; dopisanie na karcie do głosowania dodatkowych nazwisk lub nazw albo innych dopisków nie wpływa na ważność oddanego na niej głosu (art. 119 Ordynacji z 1998 r.). Głosując wyborca stawia znak „x” w kratce z lewej strony, obok nazwiska kandydata lub kandydatów, na których głosuje. Za znak „x” uznaje się dwie linie przecinające się w obrębie kratki (np. „+”, „x”).

1) W wyborach do rad gmin w gminie liczącej do 20 tys. mieszkańców wyborca może głosować na tyłu kandydatów, ilu radnych jest wybieranych w danym okręgu; może on głosować na kandydatów z różnych list, może także głosować na mniejszą liczbę kandydatów niż liczba radnych wybieranych w okręgu.

Za nieważny uznaje się głos, gdy:

- wyborca postawił większą liczbę znaków „x” przy nazwiskach kandydatów niż liczba radnych wybieranych w danym okręgu, np. głosowanie przeprowadzono w okręgu 3-mandatowym, a wyborca postawił znaki „x” z lewej strony obok nazwisk 4 kandydatów — głos taki jest nieważny; liczbę takich głosów nieważnych wpisuje się w pkt 7 lit. a) protokołu;

- wyborca nie postawił znaku „x” przy nazwisku żadnego kandydata — pkt 7 lit. b);
- wyborca postawił znak „x” tylko przy nazwisku kandydata skreślonego przez terytorialną komisję wyborczą — pkt 7 lit. c);
- wyborca postawił znak „x” tylko przy nazwisku kandydata z listy, której rejestrację terytorialna komisja wyborcza unieważniła — pkt 7 lit. d).

Tak wyodrębnione karty z głosami nieważnymi liczy się i odkłada, a ich liczbę wpisuje do protokołu w pkt 7. W pkt 7 lit. a)—d) należy wymienić liczbę głosów nieważnych, z podziałem na przyczyny ich nieważności.

Pozostałe karty zawierają **głosy ważne**. Dotyczy to takich kart, na których wyborcy postawili znaki „x” w liczbie równej bądź mniejszej od liczby radnych wybieranych w danym okręgu, a także kart, na których postawiono więcej znaków „x” niż wybieranych radnych, jednakże nadwyżkowe znaki „x” zostały postawione przy nazwiskach skreślonych kandydatów bądź na unieważnionych listach. Tak ustaloną liczbę głosów ważnych wpisuje się w pkt 8 protokołu.

Następnie komisja przegląda kolejno karty do głosowania z głosami ważnymi i ustala, na których kandydatów z poszczególnych list wyborcy oddali głosy. W tym celu można wykorzystać wcześniej przygotowane arkusze pomocnicze z umieszczonymi na nich numerami list i nazwiskami kandydatów.

Ustalone dane wpisuje się do odpowiednich rubryk protokołu głosowania w obwodzie w pkt 9, oddzielnie dla poszczególnych kandydatów z list uszeregowanych w kolejności numerów.

Komisja wypełnia następnie protokół w pozostałych punktach. Do protokołu mogą wnieść uwagi mężowie zaufania obecni przy pracy komisji (pkt 12 protokołu). Uwagi te mogą zostać wpisane bezpośrednio do protokołu bądź dołączone w formie załącznika. Fakt sporządzenia załącznika należy odnotować w protokole. Komisja ma obowiązek ustosunkować się do wniesionych zarzutów (pkt 14 protokołu) lub dołączyć odrębne wyjaśnienie. Także członkowie komisji mogą wnieść do protokołu zarzuty (pkt 13); nie zwalnia ich to jednak z obowiązku podpisania protokołu głosowania (art. 54 ust. 5 i 6 Ordynacji z 1998r.). Protokół podpisują wszyscy członkowie komisji obecni przy jego sporządzeniu; każdą ze stron protokołu parafują ci sami członkowie komisji w miejscu na to przeznaczonym. Protokół sporządza się w 3 jednobrzmiących egzemplarzach i opatruje pieczęcią komisji. Komisja pakuje karty z głosami ważnymi i nieważnymi w odrębne pakiety, według numerów i nazw list, właściwie je opisuje i ostemplowuje. Staranność wykonania tej czynności pozwoli na szybkie wyjaśnienie ewentualnych zarzutów wynikających z protestów wyborców lub zastrzeżeń mężów zaufania albo członków komisji.

2) W wyborach do rad gmin w gminie liczącej powyżej 20 tys. mieszkańców wyborca może głosować tylko na jedną listę i na jednego kandydata z tej listy, przez co wskazuje jego pierwszeństwo do otrzymania mandatu; tak oddane głosy wyborców są **głosami ważnymi**.

Głos uznaje się za ważny, także gdy:

- wyborca postawił znak „x” przy nazwisku kandydata, które zostało skreślone przez terytorialną komisję wyborczą. Głos taki jest oddany na listę, na której jest nazwisko skreślonego kandydata, lecz głosu nie otrzymuje żaden kandydat. W takich sytuacjach, zliczając głosy oddane na poszczególnych kandydatów z tej listy i porównując je z głosami oddanymi na listę nie otrzyma się takiej samej liczby (suma głosów oddanych na poszczególnych kandydatów nie będzie się równała liczbie głosów oddanych na listę — będzie od niej mniejsza) — art. 118 ust. 3 Ordynacji z 1998 r.;
- wyborca postawił znak „x” na jednej liście przy nazwisku dwóch lub więcej kandydatów. Głos zalicza się wówczas tej liście i temu kandydatowi, przy którego nazwisku postawiono znak „x”, a jego nazwisko znajduje się na liście w pierwszej kolejności; np. „x” postawiono przy nazwiskach kandydatów umieszczonych na liście pod pozycjami 2, 3 i 5, to głos przyznaje się kandydatowi pod pozycją 2.

Za nieważny uznaje się głos, gdy:

- wyborca postawił znak „x” przy nazwiskach dwóch lub większej liczby kandydatów z różnych list — liczbę tak oddanych głosów wpisuje się w pkt 7 lit. a) protokołu;
- wyborca nie postawił znaku „x” przy nazwisku żadnego kandydata — pkt 7 lit. b);
- wyborca postawił znak „x” tylko przy nazwisku kandydata na unieważnionej liście — pkt 7 lit c).

Tak wyodrębnione karty z głosami ważnymi i nieważnymi komisja liczy i ustaloną ich liczbę wpisuje do protokołu w pkt 8 — głosy ważne i w pkt 7 — głosy nieważne, z podaniem przyczyn ich nieważności — pkt 7 lit. a)—c). Następnie karty z głosami nieważnymi odkłada się i opisuje.

Karty z głosami ważnymi należy kolejno przeglądać i postugując się arkuszami pomocniczymi zawierającymi numery listy i nazwiska kandydatów, ustalić liczbę głosów oddanych na kolejne listy i poszczególnych kandydatów z tych list.

Ustalone dane wpisuje się do odpowiednich rubryk protokołu głosowania, dotyczących określonych list.

Dalsze postępowanie związane z wypełnianiem i podpisaniem protokołu głosowania, w tym z wniesionymi zarzutami i uwagami: mężów zaufania lub członków komisji, jest takie jak w wyborach do rad gmin w gminach do 20 tys. mieszkańców i zostało omówione w pkt 6 ppkt 1) Wytucznych.

7. Ustalenie wyników głosowania w obwodzie w wyborach do rad powiatów

W wyborach do rad powiatów wyborca może głosować tylko na jedną listę i na jednego kandydata z tej listy, przez co wskazuje jego pierwszeństwo do otrzymania mandatu. Jest to taki sam sposób głosowania jak w wyborach do rad gmin w gminach liczących powyżej 20 tys. mieszkańców. Ustalenia komisji obwodowej dotyczące ważności i nieważności głosów powinny być zgodne z zasadami postępowania w wyborach do rad gmin w gminach powyżej 20 tys. mieszkańców, wskazanymi w pkt 6 ppkt 2) Wytycznych.

Również postępowanie dotyczące wypełnienia i podpisania protokołu, a także wnoszenia uwag przez mężów zaufania lub członków komisji jest takie, jak w wyborach do rad gmin i zostało omówione wcześniej w punkcie 6 ppkt 1) i 2) Wytycznych.

8. Ustalenie wyników głosowania w obwodzie w wyborach do sejmiku województwa

W wyborach do sejmiku województwa wyborca może głosować tylko na jedną listę i na jednego kandydata z tej listy, przez co wskazuje jego pierwszeństwo do otrzymania mandatu.

Sposób głosowania jest taki, jak w wyborach do rad gmin w gminach powyżej 20 tys. mieszkańców i w wyborach do rad powiatów.

Ustalenia komisji obwodowej, dotyczące ważności i nieważności głosów, powinny być zgodne z zasadami postępowania w wyborach do rad gmin w gminach powyżej 20 tys. mieszkańców, a także w wyborach do rad powiatów, wskazanymi w pkt 6 ppkt 2) i pkt 7 Wytycznych.

Również postępowanie związane z wypełnieniem i podpisaniem protokołu głosowania jest takie, jak w wyborach do rad gmin i rad powiatów i zostało szczegółowo omówione wcześniej.

9. Postępowanie komisji obwodowych na obszarze m. st. Warszawy

Obwodowe komisje wyborcze na obszarze m. st. Warszawy ustalają wyniki głosowania i sporządzają protokoły głosowania 4 rodzajów — do Sejmiku Województwa Mazowieckiego, Rady Powiatu Warszawskiego, Rady m. st. Warszawy i rad gmin warszawskich, a w gminie Warszawa-Centrum — dodatkowo w wyborach do rad dzielnic.

Ustalenia wyników głosowania w wyborach do poszczególnych rad dokonuje się według następujących zasad. I tak, w wyborach do rad gmin warszawskich liczących do 20 tys. mieszkańców zasady te omówiono w pkt 6 ppkt 1) Wytycznych; natomiast w wyborach do rad gmin warszawskich w gminach powyżej 20 tys. mieszkańców, Rady Powiatu Warszawskiego, Rady m. st. Warszawy i rad dzielnic w gminie Warszawa-Centrum oraz Sejmiku Województwa Mazowieckiego ustalenia wyników głosowania dokonuje się według zasad omówionych szczegółowo w pkt 6 ppkt 2) Wytycznych.

Odpowiednie protokoły głosowania komisje obwodowe sporządzają również zgodnie z omówionymi wcześniej zasadami.

10. Sprawdzenie zgodności danych, które powinny być takie same we wszystkich protokołach

Po sporządzeniu protokołów głosowania komisja powinna sprawdzić, czy we wszystkich protokołach (do wszystkich rad) wpisano jednakową liczbę osób uprawnionych do głosowania (pkt 2 protokołu). Również liczba wydanych kart do głosowania we wszystkich radach powinna być identyczna, jeśli nie miały miejsca przypadki odmowy przyjęcia przez wyborców określonego rodzaju kart.

11. Podanie do publicznej wiadomości wyników głosowania w obwodzie

Niezwłocznie po sporządzeniu protokołów głosowania w obwodzie w wyborach do poszczególnych rad obwodowa komisja podaje do publicznej wiadomości wyniki głosowania przez wywieszenie w lokalu wyborczym, w miejscu łatwo dostępnym dla wyborców, po jednym egzemplarzu protokołu głosowania w wyborach do każdej rady (art. 55 Ordynacji z 1998 r.). Jeżeli wywieszenie protokołów w lokalu wyborczym nie spełnia, w ocenie komisji, warunku miejsca łatwo dostępnego dla wyborców (np. lokal wyborczy był w klasie szkolnej bądź sali gimnastycznej), komisja wywiesza wyniki głosowania w taki sposób, aby były one widoczne dla osób pozostających na zewnątrz budynku. Biorąc pod uwagę, że protokół wypełniany jest dwustronnie, przygotowanie protokołu do wywieszenia wymaga wykorzystania dwóch formularzy (w jednym wypełnia się strony parzyste, a w drugim nieparzyste).

W przypadku gdy w protokole były dokonywane sprostowania, np. w wyniku usterek wskazanych przez właściwą terytorialną komisję wyborczą, komisja jest obowiązana podać także i te sprostowania protokołów do publicznej wiadomości.

12. Przekazywanie protokołów głosowania i innych dokumentów z głosowania

Przed czynnością przekazania protokołów przewodniczący obwodowej komisji ustala z członkami sposób komunikowania się w razie potrzeby zwołania posiedzenia obwodowej komisji wyborczej, gdyby stwierdzone przez właściwe terytorialne komisje wyborcze błędy i omyłki w protokołach wymagały sprostowania i sporządzenia nowego protokołu, a także podania ustalonych ponownie wyników głosowania do publicznej wiadomości.

Jeden egzemplarz każdego protokołu głosowania, tj. w wyborach do rady gminy, rady powiatu i sejmiku województwa, a na obszarze m.st. Warszawy także w wyborach do Rady m. st. Warszawy i rad dzielnic, umieszcza się w osobnych kopertach, zakleja się je i pieczętuje na złączach kopert oraz właściwie opisuje.

Np.:

Wybory do rady gminy.....

Okręg wyborczy Nr bądź okręgi wyborcze Nr,

Obwodowa Komisja Wyborcza Nr

w
(nazwa miejscowości)ul.
(z ewentualnym wskazaniem siedziby, np. szkoła, dom kultury)

tel.

Kopertę z protokołem głosowania w obwodzie w wyborach do rady gminy dostarcza się właściwej gminnej komisji wyborczej. Odbiór tak przekazanych protokołów komisja kwituje na piśmie. W wyborach do Rady m. st. Warszawy oraz do Rady Gminy Warszawa-Centrum i rad dzielnic dopuszcza się możliwość dostarczenia kopert z protokołami do rejonowego punktu odbioru, który mieścić się będzie w urzędach dzielnic. Do postępowania z kopertami z protokołami głosowania stosuje się zasady omówione poniżej.

Zasadą jest, że koperty z protokołami w wyborach do rady powiatu i sejmiku województwa dostarcza się do rejonowego punktu odbioru utworzonego w każdej gminie. Punkt rejonowy powinien mieścić się w urzędzie gminy (miasta); na obszarach dużych aglomeracji miejskich można utworzyć kilka rejonowych punktów odbioru protokołów, np. w urzędach dzielnic i urzędach rejonowych. W punkcie tym osoba upoważniona przez właściwą powiatową komisję wyborczą, tj. komisję właściwą dla powiatu, na którego obszarze dana gmina się znajduje, odbiera zapieczętowane koperty z protokołami głosowania do rady powiatu i sejmiku województwa, kwitując ich odbiór na piśmie. Osoba odbierająca koperty dyżuruje aż do chwili dostarczenia jej kopert ze wszystkich obwodów głosowania, po czym niezwłocznie przekazuje je powiatowej komisji wyborczej.

W miastach na prawach powiatu koperty z protokołami w wyborach do sejmiku województwa odbiera miejska komisja wyborcza bezpośrednio bądź za pośrednictwem upoważnionych przez nią osób w punktach rejonowych.

Koperty z protokołami nie mogą być otwierane na żadnym etapie ich przekazywania. W stanie nienaruszonym są dostarczone do właściwej powiatowej komisji wyborczej.

W czasie przewożenia i przekazywania kopert mogą być obecni mężowie zaufania. Mężowie zaufania kończą wypełnianie swej funkcji wraz z przekazaniem protokołów właściwej terytorialnej komisji wyborczej.

Drugie egzemplarze protokołów głosowania w obwodzie, spis wyborców oraz sporządzone wcześniej pakiety zawierające posegregowane karty do głosowania, a także wszystkie arkusze pomocnicze i nie wykorzystane formularze protokołów (także błędnie wypełnione), pakuje się, opisuje, pieczętuje i zabezpiecza. Materiały te oraz pieczęć komisji przekazuje się, w sposób ustalony wcześniej z wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta), do urzędu gminy jako depozyt. Dokumenty wyborcze stanowiące depozyt przechowywane są w archiwum urzędu. Dostęp do tych dokumentów — do czasu potwierdzenia przez właściwą terytorialną komisję wyborczą prawidłowości sporządzonych przez nią protokołów — mają wyłącznie członkowie obwodowej komisji wyborczej. Po uzyskaniu tego potwierdzenia przekazane dokumenty oraz pieczęć komisji pozostają w archiwum urzędu gminy; dalszy sposób ich przekazywania i udostępniania w związku z protestami wyborców zostanie określony odrębnymi przepisami. W gminie Warszawa-Centrum dopuszczalne jest przechowywanie tych dokumentów w urzędach dzielnic.